

Et historisk blikk på skolen

Pugging av Bibelen, tvangsbad og adskilte gutte- og jenteklasser. For 125 år siden ble barneskolen obligatorisk i Norge, men skolehverdagen så helt annerledes ut enn den gjør i dag.

AV FRIDA SEBINA SKATVIK | PUBLISERT 19. JUN. 2014 | OPPDATERT 7. FEB. 2020

Skolepulten fra gamledager.

I Norge kom skoleundervisning først etter at landet var kristnet. Foto: Shutterstock.

Ordet "skole" er gresk og betyr egentlig "fritid". Det høres kanskje litt rart ut, for i dag tenker vi gjerne at skole er det motsatte av fritid. Men i antikkens Hellas, omkring 600 før vår tidsregning, var "skole" et sted der guttene møttes i fritid for å lære seg lesing, skriving, musikk og gymnastikk. Jenter hadde antagelig ikke adgang til skolene i Athen. Heller ikke alle gutter hadde en skole å gå til, og man snakket heller ikke om å "gå på skolen", men å gå til "huset til læreren".

Håkon Håkonsen var første elev

I Norge kom skoleundervisning først etter at landet var kristnet. Den første eleven vi kjenner navnet på i den norske skolen, het Håkon Håkonsen. Han gikk på Nidaros Katedralskole i 1217. Da Håkon Håkonsen var ferdig utdannet, kunne han hele bibelen utenat – på latin! Han kom antagelig fra en velstående familie, for slett ikke alle familier kunne ta seg til å miste arbeidskraft på gårdene.

Læreren erstattet presten

Ikke før på 1700-tallet ble det vanligere å gå på skole i Norge. Det var den dansk-norske kongen Kristian 6. som innførte allmenn skolegang i Danmark-Norge i 1739. Det betydde at alle barn skulle lære seg å lese, og at det ikke lenger var presten som samlet barna før eller etter gudstjenesten for å lære dem de ti bud og Fader vår. Nå var det læreren som skulle stå for undervisningen. Ofte var det sånn at læreren sa setningen først, og så gjentok barna ordene lydrett helt de kunne setningen utenat. Men på den tiden fantes det bare to fag: Religion og lesing. På landet, der det ikke fantes skoler, reiste lærerne fra bygd til bygd og underviste der det var plass. En fattig bondegutt fikk derfor ikke like god undervisning som sønnen til en prest eller handelsmann.

Tegning av Christi Krybbe skole - Norges eldste barneskole

Christi Krybbe skole i Bergen er Norges eldste barneskole som var åpen for alle. Skolen er fra 1739. Foto: Bergen bymuseum via Wikimedia Commons.

Skole for alle

På slutten av 1800-tallet hadde Norges befolkning vokst, og myndighetene fikk en ny idé. Folkeskoleloven, som ble innført i 1889, skulle gi alle norske barn rett til sju års skolegang – uansett om barna kom fra rike eller fattige familier. Skolen ble obligatorisk, det vil si at alle barn i skolealder var pliktet å møte opp. Ideen var at skolen skulle oppdra alle av folket, ikke bare de mest velstående. Kriminalitet og alkoholisme var blitt et stort problem i bysamfunnet. På skolen skulle barna få en religiøs og moralsk oppdragelse som gjorde dem rustet til å ta riktige valg senere i livet. Men for at barna skulle utvikle seg til å bli gode samfunnsborgere, måtte de også være sunne og friske. Det var ikke uvanlig at læreren også hadde en neglebørste i kateteret, som ble tatt i bruk hvis elevene kom fram til tavla med skitne fingre. For skoler hadde også suppekjøkken, så de som ikke fikk nok mat hjemme også skulle bli mette. Men mange av barna var redd for lærerne sine. Om man skulle være uheldig og svare feil på et spørsmål, kunne man bli slått.

Gutteskole og pikeskole

Vi kan bare forestille oss hvordan skolehverdagen så ut for over hundre år siden. Den største forskjellen fra i dag er at gutter og jenter gikk på forskjellige skoler. Enten så gikk du på gutteskole, eller så gikk du på pikeskole. På 1900-tallet kom det blandede skoler, men det betydde ikke at gutter og jenter ble undervist sammen. Undervisningen foregikk i ren gutteklasser og jenteklasser. Ute i skolegården lekte jenter og gutter heller ikke med hverandre, men holdt seg til hver sin halvdel. Guttene hadde kort hår og bukser, og jentene hadde kjoler. Lærerne antok at gutter og jenter var så forskjellige at de også trengte forskjellig undervisning. Jenter hadde heimkunnskap og håndarbeid på timeplanen, fordi man merket at det var jenters jobb å sy og lage mat. Når de ble gift, var det tross alt kvinnens oppgave å finne fram nål og tråd hvis mannen fikk hull i sokkene. Guttene ble undervist i sløyd, fordi mange menn jobbet som håndverkere.

Hva tror du at dine oldebarn og tippoldebarn vil synes er rart om skolen du går på i dag?

Meldinger ved utskriftstidspunkt 4. april 2025, kl. 15.23 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.